

Námety a odporúčania pre prácu so žiakmi so špecifickými poruchami učenia

Čítanie (slovenský jazyk, cudzí jazyk, ostatné predmety)

- nevyvolávať dieťa k dlhému čítaniu **nahlas pred celou triedou**, ale nechať ho čítať len **krátke** jednoduchšie úseky textu; ak je v triede **viac dyslektických** detí, **striedať** ich v čítaní častejšie, po jednej - dvoch vetách
- k domácej príprave dávať dieťaťu len **primeranú časť** textu, napr. jeden dlhší odstavec alebo viac kratších
- nechať dieťaťu k dispozícii **potrebné pomôcky** (záložku, okienko na čítanie, tabuľku s abecedou ap.)
- **tolerovať slabikovanie** dyslektických detí, viesť ich k správnej technike čítania, odbúravať tzv. „dvojité čítanie“, kde si žiak dopredu prečíta slovo potichu pre seba a až potom ho vysloví nahlas, to isté pri dlhých, ťažkých alebo cudzích slovách, ktoré aj deti s čiastočne kompenzovanou dyslexiou horšie zvládajú
- **nekarhať a netrestať dyslektické dieťa, ktoré sa horšie orientuje** v texte a „nevie, kde ostatní čítajú“, keď je vyvolané, je nutné brať do úvahy, že tieto deti nemôžu stačiť tempu bežného čitateľa
- pred vlastným čítaním **vybrať** z textu **ťažké slová** a **precvičiť** ich čítanie (niekedy je nutné nacvičiť aj výslovnosť), až potom nechať dieťa čítať celý text; naučiť dieťa a jeho rodičov rovnakou metódou **postupovať pri domácej príprave**
- hravou formou naučiť dieťa rýchlo sa orientovať v texte a poznávať určité slová
- **tolerovať zníženú kvalitu výslovnosti v cudzích jazykoch**, kde sú odlišnosti medzi písaným slovom a jeho výslovnosťou

Písanie

- dbať na **správne sedenie** pri písaní a **držanie písacej pomôcky**– nesprávne návyky máme možnosť ovplyvniť najmä pri nástupe do základnej školy
- zaradovať podľa potreby **uvoľňovacie cviky** (pred i počas písania)
- využívať **ergonomicky tvarované perá a ceruzky**, prípadne používať násadku kvôli správne držaniu pera
- využívať **zošity s pomocnými linajkami**
- **diakritické** znamienka **doplňovať okamžite**
- **nenútiť** dieťa **ku** každodennému **dlhému prepisovaniu alebo dopisovaniu** toho, čo nestihlo vypracovať; nechať ho napísať len to najdôležitejšie
- **oceniť snahu dieťaťa**, aj keď výsledok jeho práce **nezodpovedá** naším predstavám
- prejavovať **zhovievavosť** pri hodnotení písomného prejavu, zvlášť čo sa týka písmen tvarovo podobných, ktoré bývajú často zamieňané (a-o, m-n, r-z, l-k, ap...), nedokonalých tvarov a smeru písmen a ich rozdielne výšky a celkovo výrazne zníženej kvality písomného prejavu
- vo zvýšenej miere **využívať písanie na počítači**
- **využívať písanie kapitálkami**
- **vynechať** alebo aspoň obmedziť a potom veľmi tolerantne hodnotiť úlohy časovo limitované (tzv. päťminútovky)

Opis, prepis, písanie poznámok či písomiek

- vhodné je nenútiť dieťa za každú cenu **napísať všetko** (dopredu ho upozorniť, aby sa nesnažilo napísať čo najviac na úkor kvality)
- umožniť dieťaťu **tiché diktovanie** si
- **vhodné je kombinovať** prepis s doplňovačkami, využiť pracovné listy a fólie
- opis a prepis **častejšie kontrolovať** preto, aby nedošlo k vzniku chýb vplyvom nesprávne prečítaného textu
- pri písaní poznámok často potrebujú deti **individuálny prístup** (kontrolu, prípadne **poskytnutie poznámok** napísaných, vhodné je aj **písanie na počítači**)
- uprednostňovať formu **ústneho skúšania**, v písomnom skúšaní voliť formu testov alebo doplňovačiek

Písanie diktátov

Písanie diktátov u detí so špecifickými vývinovými poruchami učenia výrazne **obmedzujeme**, dávame prednosť **ústnemu overovaniu** znalostí dieťaťa alebo vo forme **doplňovania do predpísaného textu**, prípadne **testovej forme**, využijeme **počítačové programy**.

Dieťa trpiace dyslexiou má totiž ťažkosti pri kontrole napísaného, pretože pomaly, namáhavo a často nesprávne číta; dysgrafické dieťa zasa pomaly a s ťažkosťami píše, pretože sa príliš sústreďí na grafický prejav, nestihne sa sústreďiť aj na gramatické javy; dieťa trpiace dysortografiou máva v diktátoch ťažkosti navýraznejšie.

Pri písaní diktátov u detí s týmito poruchami sa potom riadime nasledujúcimi zásadami:

- využívame alternatívne formy diktátov
- diktáty neklasifikujeme, vhodnejšie je vyčíslenie správne napísaných slov, podčiarknutie/zvýraznenie správne napísaných slov

Z alternatívnych spôsobov písania diktátov je možné využiť nasledovné:

- diktát pripraviť ako **doplňovačku**, k doplňovaniu je možné použiť aj **pracovné fólie**, alebo dať k doplneniu nie celý diktát, ale len tie **slová**, pri ktorých sledujeme určitý pravopisný jav (eliminujeme tak nárast zbytočných špecifických chýb plynúcich z poruchy)

- dopredu sa s dieťaťom dohodnete, že píše len to, čo **stihne** napísať, **zlepší** sa tak aj **úprava** napísaného diktátu a **zníži počet pravopisných chýb**, pretože dieťa má na napísanie diktátu a jeho kontrolu **dostatok času**. (Deti trpiace poruchami učenia mávajú často ťažkosti v grafomotorickom tempe, bývajú preto **výrazne pomalšie** ako ostatní žiaci.)
- dieťa píše tak, že **vynecháva každú druhú vetu textu**, má tak možnosť dokončiť a skontrolovať si pôvodnú vetu, zatiaľ čo ostatní píšu ďalej
- dieťaťa využíva „**dyslektickú tabuľku**“, kde sú farebne („mäkkými a tvrdými“ farbami) odlíšené mäkké a tvrdé spoluhlásky (dieťa sa s ňou ale vopred musí naučiť zaobchádzať a rýchle sa v nej orientovať),
- poskytnúť dieťaťu **dlhší čas** na kontrolu napísaného, zbierať **mu zošit ako poslednému**
- využívať možnosti priebežného **slovného** hodnotenia (známkou hodnotiť len v prípade, že sa dieťaťu diktát „podaril“), zaznamenať počet chýb aj správne napísaných slov,
- ak to dokážeme, **odlíšiť špecifické chyby plynúce** z porúch (napr. vynechávanie písmen, interpunkčných znamienok, nesprávne použitie i/y v slovách so slabikami di-ti-ni/dy-ty-ny atď.) **od nešpecifických** a označiť ich pomer (napr. 6 špecifických chýb, 1 nešpecifická),
- nenútiť dieťa k opravám klasickým spôsobom, ale **zaviesť zošit na evidenciu chýb**, kde predpíšeme slovo **správne** – rodičia aj dieťa tak ľahšie získajú prehľad o tom, v čom dieťa najčastejšie robí chyby a môžu slová pri domácej príprave precvičovať; robíme tak aj preto, že pri klasických opravách sa stáva, že dieťa stále opakuje rovnakú chybu, a tým si fixuje nesprávny tvar slova, **výrazne** podčiarknuť slová napísané **správne**, chyby **neopravovať červenou** – takto zvýraznený nesprávny tvar má dieťa tendenciu si zapamätať
- **diktát dopredu precvičiť** napr. formou domácej úlohy; pred vlastným písaním diktátu ešte raz precvičiť „**klúčové**“ slová buď ústnou formou alebo formou doplňovačky
- **tempo diktovania**, ak je to možné (v triede s menším počtom žiakov alebo s väčším počtom detí s poruchami učenia) prispôbiť buď **najpomalšiemu, alebo aspoň pomalším žiakom**

- pri spoločnej ústnej kontrole diktátu **dať týmto deťom čo najväčší priestor**, aby sme si overili ich znalosť gramatických pravidiel
- u **dysgrafických detí brať do úvahy**, že sa väčšinou príliš **sústreďujú na kvalitu** písma, a tak im nezostáva toľko času na odôvodnenie pravopisu – opäť vznikajú chyby z nedostatku času
- u detí so silnejšou formou **dysortografie** vo vyšších ročníkoch brať do úvahy, že nesprávne rozlišovanie slabík di-ti-ni/dy-ty-ny sťažuje určovanie písania i/y v slovách napr. podľa vzorov podstatných mien (hrad – hrady, žena – ženy, kosť – kosti) a prídavných mien (mladý, jarný...)
- **oceniť u detí snahu o zvládnutie a aplikáciu pravopisných pravidiel** aj keď výsledok nebýva niekedy tomuto úsiliu adekvátny. (Deti so špecifickými poruchami učenia mávajú aj zníženú jazykovú citlivosť. V praxi to znamená, že sa dokážu naučiť základné pravopisné pravidlá, ale ich aplikácia na javy príbuzné a odvodené im už robí ťažkosť.)

Ostatné predmety

Špecifické poruchy učenia tým, že postihujú prevažne oblasť čítania a písania, **zasahujú** nielen do oblasti slovenského jazyka, ale aj **do všetkých vyučovacích predmetov**, v ktorých sú tieto schopnosti používané. Preto je aj tu nutné využívať niektoré z metód tolerantného prístupu k týmto deťom.

- v písomných prejavoch voliť takú formu, aby stačila len krátka odpoveď (najlepšie testy s voľbou správnej odpovede, v písomných prácach využívať väčší typ písma napr. Arial 14)
- preferovať **ústnu formu** skúšania
- **nenechávať dieťa písať dlhé zápisy**, často také zápisy nie sú ani použiteľné k tomu, aby sa z nich dieťa učilo; **využívať podčiarkovanie** dôležitého v učebnici/vopred pripravenom texte
- nehodnotiť chyby v písomnom prejave, ale len **obsahovú** správnosť odpovede
- **prečítať**, prípadne **skontrolovať pochopenie zadania úlohy** (napr. v matematike slovné úlohy), nehodnotiť chyby vzniknuté z nedokonalého prečítania textu,
- v matematike dávať **pozor na zámeny** tvarovo podobných alebo zrkadlovo obrátených číslíc (napr. 6-9, 3-8) a na chyby vzniknuté z nedodržania správnej úpravy

– napr. posun číslic pri sčítaní – odčítaní pod sebou (zvlášť u dysgrafikov); v týchto prípadoch skontrolovať nielen výsledok, ale aj správnosť postupu pri vypracovaní úlohy,

- v geometrii s **toleranciou hodnotiť u dysgrafických detí nižšiu kvalitu rysovania**
- brať do úvahy, že niektoré **dysgrafické deti môžu mať problémy aj vo výtvarnej, pracovnej a telesnej výchove**
- u dysgrafických detí je nutné **tolerantne hodnotiť zníženú kvalitu písma v zápisoch v zošitoch** aj v iných predmetoch, než je slovenský jazyk, a to i na 2. stupni ZŠ
- v predmetoch, kde je dyslektický žiak závislý na čítaní textu (dejepis, zemepis, prírodopis atď.), **častejšie kontrolovať pochopenie textu**, vyznačovať dieťaťu len najdôležitejšie fakty a naučiť jeho i rodičov takto postupovať pri domácej príprave; brať do úvahy, že sa učí skôr „**sluchovou cestou**“ (pre domácu prípravu možnosť použitia diktafónov, magnetofónov...)
- vo výučbe cudzích jazykov preferovať **sluchovú cestu**, sústrediť sa na **ústne zvládnutie slovnej zásoby základných fráz**
- uvedomiť si, že špecifické poruchy učenia (dyslexia, dysgrafia, dysortografia) sa **prelínajú všetkými ostatnými vyučovacími predmetmi a aj celým životom týchto detí**